

Тема 16. Школознавство як галузь педагогічної науки.

План.

1. Мета дисципліни, зміст, основні завдання та принципи.
2. Складові компоненти цілісної системи управління освітнім середовищем.

Основні поняття теми: школознавство, управління, освітнє середовище, аналіз, контроль, планування, функції та принципи управління

Завдання для самостійної роботи

- ✓ Опрацювати теоретичний матеріал.
- ✓ Опрацювати закон України «Про повну загальну середню освіту» з розділів 3, 4, 5 – виписати статті, які відносяться до управління закладом освіти.
- ✓ Скласти перелік нормативно-правової бази для здійснення роботи закладу освіти.
- ✓ Пройти тести в Moodle

Література:

- ✓ Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 528 с.
- ✓ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Зміст, основні завдання та принципи школознавства

Важливим розділом педагогіки є **школознавство**, яке охоплює принципи управління та керівництва школою, діяльність органів народної освіти, організацію обліку, звітності та ін.

Школознавство - галузь педагогічної науки, що має своєю метою дослідження змісту і методів управління шкільною справою, розкриття особливостей системи керівництва школою, організації її роботи.

Управління є діяльністю, спрямованою на розроблення й реалізацію рішень, організацію контролю та аналізу результатів.

Науково обґрунтоване керівництво закладами освіти можливе за дотримання таких принципів управління:

а) принцип науковості. Передбачає врахування під час організації навчально-виховного процесу в закладах освіти досягнень педагогіки, психології, методик викладання навчальних предметів, фізіології, гігієни, кібернетики та інших наук, які дають змогу здійснювати цей процес на наукових засадах;

б) принцип демократизації. При розв'язанні проблем діяльності освітнього закладу керівник має зважати на думку педагогічного колективу, батьківської громадськості, учнів, систематично звітувати про свою роботу перед працівниками школи;

в) принцип гуманізації. Потребує налагодження гуманних стосунків у ланках відносин: *дирекція - учителі, учні, батьки; учителі - учні, батьки; учителі - учителі; учні - учні; учнівське самоврядування - рядові вихованці; батьки - діти;* передбачає формування гуманної особистості гуманними засобами. Якщо керівник - гуманна людина, уважний, доброзичливий, справедливий і тактовний, то педагогічний колектив йде за ним і вірить йому;

г) принцип цілеспрямованості. Передбачає визначення педагогічному, учнівському колективам близької, середньої й далекої перспектив, розв'язання конкретних завдань для їх досягнення;

р) принцип плановості. Потребує чіткого перспективного і щоденного планування усіх напрямів навчально-виховної, організаційно-господарської діяльності закладу освіти з урахуванням його умов та можливостей;

д) принцип компетентності. Згідно з ним усі педагогічні та інші працівники закладу освіти повинні мати високий рівень професійної підготовки, сумлінно виконувати службові обов'язки. Широка загальна ерудиція, високий рівень професіоналізму, врахування реальних умов праці дають змогу керівникові творчо розв'язувати складні педагогічні завдання;

е) принцип оптимізації. Полягає у створенні в освітньому закладі належних умов для ефективної діяльності його працівників;

є) принцип ініціативи й активності. Передбачає наявність цих якостей у керівництва навчального закладу та створення умов для творчих пошуків усіма педагогами;

ж) принцип об'єктивності в оцінці виконання працівниками закладу освіти своїх обов'язків. Мається на увазі систематичний контроль за діяльністю працівників закладу, об'єктивне оцінювання її результатів, гласність і врахування думки педагогічного колективу;

з) принцип поєднання колегіальності з персональною відповідальністю. Директор школи несе повну відповідальність за навчально-виховну діяльність перед державними органами, але під час прийняття важливих рішень з питань діяльності школи зобов'язаний урахувати думку колективу, якщо вона не суперечить законам України.

Для сучасної вітчизняної школи актуальним є принцип державотворення, який полягає у спрямуванні всіх освітніх ланок на утвердження і розвиток української державності, піднесення їх діяльності до міжнародних стандартів.

Питання теорії управління школою

Докорінне реформування системи освіти, шляхи якого вказані у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст., нерозривно пов'язане з оптимізацією системи управління освіти на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях. Реформування управління освітою передбачає створення цілісної системи, якій були б властиві гнучкість, демократизм, мобільність, здатність до самоорганізації, тісна співпраця органів державного управління з освітою всіх рівнів, навчально-виховних закладів, наукових установ та громадського самоврядування.

Під управлінням слід розуміти регулювання процесів, які відбуваються в певній системі. Саме слово “управління” означає свідому діяльність: вироблення рішень, перетворення їх у життя, регулювання системи відповідно до поставленої мети, підбиття підсумків діяльності, систематичне одержання, переробка і використання інформації.

Щодо школи термін “управління” означає цілеспрямований і планомірний вплив на колектив загалом, на окремих працівників та учнів з метою організації й координації їхньої діяльності, правильного здійснення навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності.

Управління школою в сучасних умовах – це складний процес, складовими якого є правильний вибір мети і завдань, вивчення і глибокий аналіз досягнутого рівня навчально-виховної роботи, система раціонального планування, організація діяльності учнівського і педагогічного колективу, вибір оптимальних шляхів для підвищення рівня навчання і виховання, ефективний контроль.

Управління школою – це науково обґрунтовані дії адміністрації і педагогів, спрямовані на раціональне використання часу і сил викладачів і учнів у навчально-виховному процесі з метою поглибленого вивчення навчальних предметів, морального виховання, підготовки до усвідомленого вибору професії і всебічного розвитку особистості.

Нині управління школою має державно-громадський характер, ґрунтується на тісній співпраці державних органів і органів громадського самоврядування. Демократизація управління школою означає істотне розширення прав учителів та педагогічних колективів, відмову від жорсткої централізації і регламентації всіх сторін шкільного життя, дальший розвиток колегіальності керівництва, здійснення принципів звітності й виборності керівників, заміну адміністративно-командних методів управління методами і формами демократичного обговорення і прийняття рішень.

Управління освітою, школою – складний динамічний процес, система педагогічних впливів, які передбачають;

О комплексний аналіз досягнень і недоліків у навчально-виховному процесі;

О використання досягнень педагогічної науки та передового педагогічного досвіду в організації навчально-виховного процесу в школі;

О цілеспрямовані дії шкільного колективу, кожного учня;

О надання допомоги учнівським організаціям у трудовій підготовці учнів;

О підвищення педагогічної культури батьків;

О одержання інформації про діяльність учителів і учнів.

Процес управління має такі особливості:

• *динамічність (гнучкість)* – це властивість процесу управління змінюватися залежно від завдань, які стоять перед колективом;

- *сталість процесу управління* – це стабілізація, збереження традицій в організації навчально-виховного процесу, наступності у прийнятті управлінських рішень;
- *циклічність і послідовність управлінських операцій* – це постановка мети, збір інформації про стан об'єкта управління, планування дій, вибір варіанта дій, контроль і аналіз результатів;
- *дискретність* виявляється в тому, що процес управління проходить нерівномірно: спочатку накопичується потенціал впливів при постановці мети і зборі інформації, а потім відбуваються активні практичні дії керівника.

Демократизація сучасної школи можлива лише за наявності оптимальної структури внутрішнього управління. Структура – це внутрішня організація цілісної системи, яка є специфічним способом взаємозв'язку, взаємодії, взаємодоповнення компонентів, які її утворюють.

Структура управління школою – це відповідне розміщення в ньому керівників школи, педагогів, учнівських організацій та органів самоврядування, батьків і громадськості, які мають чітко визначені функціональні обов'язки.

У загальношкільному управлінні можна виділити кілька рівнів *лінійного управління*, які виступають як ієрархічна система. Вищий рівень цієї системи забезпечує директор. Як єдиноначальник, він здійснює безпосередню управлінську діяльність, а саме: забезпечує добір і розстановку кадрів, здійснює внутрішній контроль, надає допомогу учнівському колективу, організовує роботу з батьками, звітує про роботу школи тощо.

Другий рівень управління здійснюють заступники директора, які реалізують управлінські рішення.

Третій рівень управління реалізують учителі, вихователі, класні керівники, методичні об'єднання, громадські організації. Учитель займає центральне місце в системі управління, оскільки він найближче знаходиться до учнів і через його працю реалізуються управлінські рішення директора школи.

Четвертий рівень управління становить учнівський колектив (учнівські організації).

Усі елементи ієрархічних рівнів внутрішнього управління знаходяться в тісній взаємодії, впливають на вчителів, учнів, батьків, громадськість.

У вузах і великих комплексах діє *функціональна система* управління: є навчальна частина, яка відає навчальною роботою; наукова частина, здійснює керівництво навчальними дослідженнями викладачів; господарча частина, забезпечує фінансами, меблями, найнеобхіднішими посібниками для навчально-виховного процесу.

Найважливішими принципами управління школою (педагогічними системами) є:

- ✓ демократизація і гуманізація;
- ✓ системність і цілісність в управлінні;
- ✓ реальне поєднання централізації і децентралізації керівництва;
- ✓ єдність єдиноначальності і колегіальності в управлінні;
- ✓ об'єктивність і повнота інформації в управлінні.

У сучасній теорії управління особливе місце займає так званий *системний підхід*, який передбачає свідоме і планомірне управління. Встановлюються зв'язки між сферами управління, висувається головна мета, відповідно до якої формуються частинні, проміжні завдання, накреслюються шляхи і терміни їх виконання, розподіляються наявні резерви, виділяються засоби, організовується робота, здійснюється контроль.

Схематично системний підхід можна подати у вигляді такої ланки: *мета – ресурси – план – рішення – реалізація – контроль.*

Школа, як керована система, складається з двох підсистем: *керівної і керованої.*

До складу *керівної підсистеми* належить директор, його заступники; до складу *керованої* – вчителі, учні, лаборанти, технічний персонал.

Успіх управління при системному підході залежить від:

- планування роботи школи, правильного визначення, ранжирування за ступенем важливості завдань навчально-виховного процесу;
- розстановки кадрів і встановлення зв'язків між підсистемами і управлінням цими зв'язками;
- налагодження системи оперативної інформації всередині школи і ефективності зворотного зв'язку;
- глибини та всебічності педагогічного аналізу і своєчасної допомоги з метою попередження і найшвидшого усунення недоліків;
- створення умов для впровадження НОП у практику роботи всіх співробітників і учнів;
- наявності необхідного психологічного мікроклімату в колективі;
- кваліфікації і досвіду керівників школи і системи підвищення педагогічної майстерності та професійної підготовки вчителів.

Школа – складна динамічна система. В ній чітко виділяються три головні взаємопов'язані аспекти: *функціональний, структурний та інформаційний*.

Аналіз школи як системи показує, що вона характеризується безперервною зміною станів, характером зв'язку між елементами, обумовленими метою і завданнями навчально-виховного процесу в кожній віковій групі учнів.

Основними функціями управління є: аналіз і планування, організація і контроль, координація і стимулювання.

Аналіз – це той фундамент, на якому тримається вся система планування і організації навчально-виховного процесу.

Планування – як одна з найважливіших функцій управління, передбачає визначення найбільш ефективних шляхів досягнення визначених завдань.

Організація – це формування і встановлення відносно стійких взаємозв'язків між керівною і керованою системами, які функціонують і розвиваються як єдине ціле.

Координація – передбачає високу оперативність і встановлення гармонії між всіма ланками і напрямками навчально-виховного процесу, між керівною і керованою системами.

Контроль – це активна стадія процесу управління, коли порівнюються досягнуті результати з тим, що було заплановано. Основою всієї системи контрольних вимірів (кількісних і якісних) є зворотний зв'язок.

Стимулювання – це система заходів, спрямованих на створення творчо працюючого педагогічного колективу і активну цілеспрямовану діяльність учнів.

Найважливішою закономірністю управління є *єдність кінцевої мети і завдань адміністративного, педагогічного, сімейного і громадського впливу в процесі формування особистості школяра*.

Для реалізації цієї закономірності дуже важливим є координація дій школи, сім'ї, громадськості. Між ними існує багато зв'язків, які й мусять бути залучені в процес виховання підростаючого покоління.

В теорії управління за останні роки визначилися нові підходи до розв'язання проблем взаємовідносин керівників і підлеглих, прав і обов'язків посадових осіб, психології управління. Якщо раніше всі ці проблеми легко розв'язувалися на основі так званих принципів демократичного централізму, то нині все більш глибоко виявляється характер самої культури відносин, показником якої є професійні і загальнолюдські цінності.